

МОТИВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ВІДТВОРЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ДЕТЕРМІНАНТ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ СИСТЕМИ ГОСПОДАРСТВА

Проаналізовано структуру мотиваційного механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства, визначено концептуальні засади вдосконалення механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства.

Ключові слова: мотиваційний механізм, відтворення, інноваційні детермінанти, розвиток, світова система господарства, суб'єкти господарювання.

На початку ХХІ ст. головним джерелом світового економічного розвитку стають нові ідеї, технології та розроблені на їх основі інновації. Унаслідок цього науково-технологічна конкуренція стає визначальним складником економічної конкуренції між країнами, що зумовлює зростання ролі мотиваційного механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства.

Проте зростання наукоємності товарів і послуг виявляється у збільшенні витрат, пов'язаних із науковими дослідженнями і проектно-конструкторськими розробками, що передують їх появі. Крім того, висока техногенність, екологічне навантаження ускладнюють аксіологічну складову світового економічного розвитку з урахуванням балансів населення, робочої сили, грошових доходів і витрат, можливостей раціонального використання природно-ресурсного потенціалу.

Дослідженню різних аспектів функціонування мотиваційного механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства приділяють увагу О. Білорус [1], В. Будкін [2], М. Кастельс [3], Г. Колодко [4], П. Кругман [5], Ю. Макогон [6], Б. Маліцький [7], Ю. Мацейко [1], Г. Ніколіс [8], М. Портер [9], І. Прангшвілі [10], І. Пригожин [11], О. Рябчин [6], В. Сіденко [12], Б. Твісс [13], Е. Тоффлер [14], А. Філіпенко [15], Л. Федулова [16], М. Янковський [6] та ін.

Ключова ідея дослідження цієї проблеми полягає в тому, що результативність інноваційної діяльності визначається не ефективністю ізольованих економічних агентів, а тим, яким чином вони взаємодіють у процесі генерації та розповсюдження знань, що в свою чергу визначається розвиненістю внутрішнього та зовнішнього інституціонального середовища (нормативно-правової бази, організаційної культури, фундаментальних цінностей та ін.). Цей процес розвивається в межах глобального простору через інтелектуалізацію технологій, зростання наукоємності виробленої продукції і розвиток ринку інтелектуальних товарів та послуг.

Утім актуалізація геоекономічного позиціонування суб'єктів світової системи господарства потребує дослідження техніко-технологічних, організаційно-економічних, соціально-економічних відносин між суб'єктами господарювання із приводу підвищення їх конкурентоспроможності, виявлення нових можливостей розширеного відтворення продуктивних сил на основі використання синергетичних зв'язків у системі міжнародного поділу праці.

Метою статті є визначення концептуальних засад удосконалення механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства.

Відомо, що в основі розвитку світової системи господарства лежать два протилежно спрямованих процеси, які є її одвічно природ-

ною властивістю: дисипація – розсіювання ресурсів і принцип мінімуму дисипації, який виражається оптимізацією розподілу ресурсів для виробництва благ та їх споживання на основі існуючих договірних правил взаємодії – інститутів. Згідно з концепцією І. Пригожина лад підтримується через флуктуацію: відкриті системи еволюціонують шляхом розвитку нових режимів складності, у результаті чого ці системи стають «перенасиченими» ентропійними продуктами розпаду й змушені саморуйнуватися, зазнавати мутацій у напрямі нових режимів складності [11, с.159].

У свою чергу, накопичення змін, що наближається до межі міри, але не переходить її, призводить до виникнення стану нестійкої рівноваги структури світової системи господарства. За умови їх подальшого накопичення відбувається руйнування порогу усталеності структури, яке означає «входження» у другу фазу трансформаційних перетворень. У її рамках взаємно переплітаються і існують одне через одного зміни подвійного роду: руйнується стара структура і конституюється нова. Останнє супроводжується виникненням протиріч, які за умов такої подвійності, а саме – взаємозумовленості старого, що руйнується, та нового, що народжується, мають різні вектори, силу та швидкість наростання. Це може призводити до виникнення деструктивних проявів. На другій фазі елементи утвореної структури «набувають» своєї якісної визначеності і вибудовується система зв'язків між ними [17, с. 33]. Отже, інтегральну спрямованість інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства можна уявити як відтворення збалансованості її структурних елементів та постійну тенденцію прагнення до неї.

Утім руйнування ієрархічності інноваційних систем у глобальному просторі і, як наслідок, зміна технологічної парадигми змушують «поєднувати непоєднуване», унаслідок чого зв'язки між інноваційною культурою та суб'єктами інноваційної діяльності стають мозаїчними і суперечливими. Більш того, людство зіткнулося з необхідністю радикального перегляду існуючої інноваційної стратегії природокористування. Причому це стосується як сільського господарства, так і промисловості. Дедалі більші масштаби ерозії ґрунту, опустелювання та знищення лісів, забруднення навколишнього природного середовища пестицидами й важкими металами і, нарешті, зниження у десятки

разів ефективності використання енергії у сільському господарстві дають фахівцям підстави стверджувати, що «ера переважно хіміко-техногенних систем землеробства, яка почала свою ходу на початку ХХ сторіччя, підійшла до межі можливого розвитку» [18, с.125].

Трансформаційні процеси, які на сьогоднішній день охоплюють усі складові світової економіки, змінюють не тільки характер взаємовідносин між суб'єктами господарювання, але й, що найважливіше, самих суб'єктів господарювання та їх роль у прийнятті рішень. Відповідно до цього мотиваційний механізм відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства являє собою систему міжнародних економічних, соціальних, екологічних відносин, що впливають на світове виробництво, розподіл, обмін та споживання товарів і послуг (див. рисунок). Звісно, першочергове значення надається налагодженню корпоративної взаємодії суб'єктів господарювання з метою впровадження інноваційних технологій, використання конкурентних переваг на світовому ринку та формування сприятливого інвестиційного середовища з урахуванням закономірностей розвитку інноваційних процесів. Результатом такої взаємодії є розвиток окремими країнами тих галузей, у яких вони мають відносні економічні переваги – вищу продуктивність праці та нижчі витрати виробництва. Це дає змогу використовувати регуляторні індикатори стабілізації економіки, ураховувати світову кон'юнктуру ресурсів, капіталу, товарів та послуг.

Разом із тим глобалізація світової економіки спричиняє необхідність об'єднання зусиль і концентрації ресурсів країн на пріоритетних науково-технологічних напрямках із метою подолання наслідків світової фінансово-економічної кризи, досягнення стабільного поступального розвитку національних господарств, визначення перспективних фінансових механізмів науково-технічної взаємодії суб'єктів господарювання. Для цього необхідне сприятливе для інноваційної діяльності середовище, яке має підтримку з боку державного і приватного секторів у межах глобального інноваційного простору. Зокрема, йдеться про міжнародне співробітництво у проведенні наукових досліджень між університетами та бізнесом, інтеграцію країн у міжнародний освітній простір і скоординовану світову науково-технічну та науково-технологічну політику.

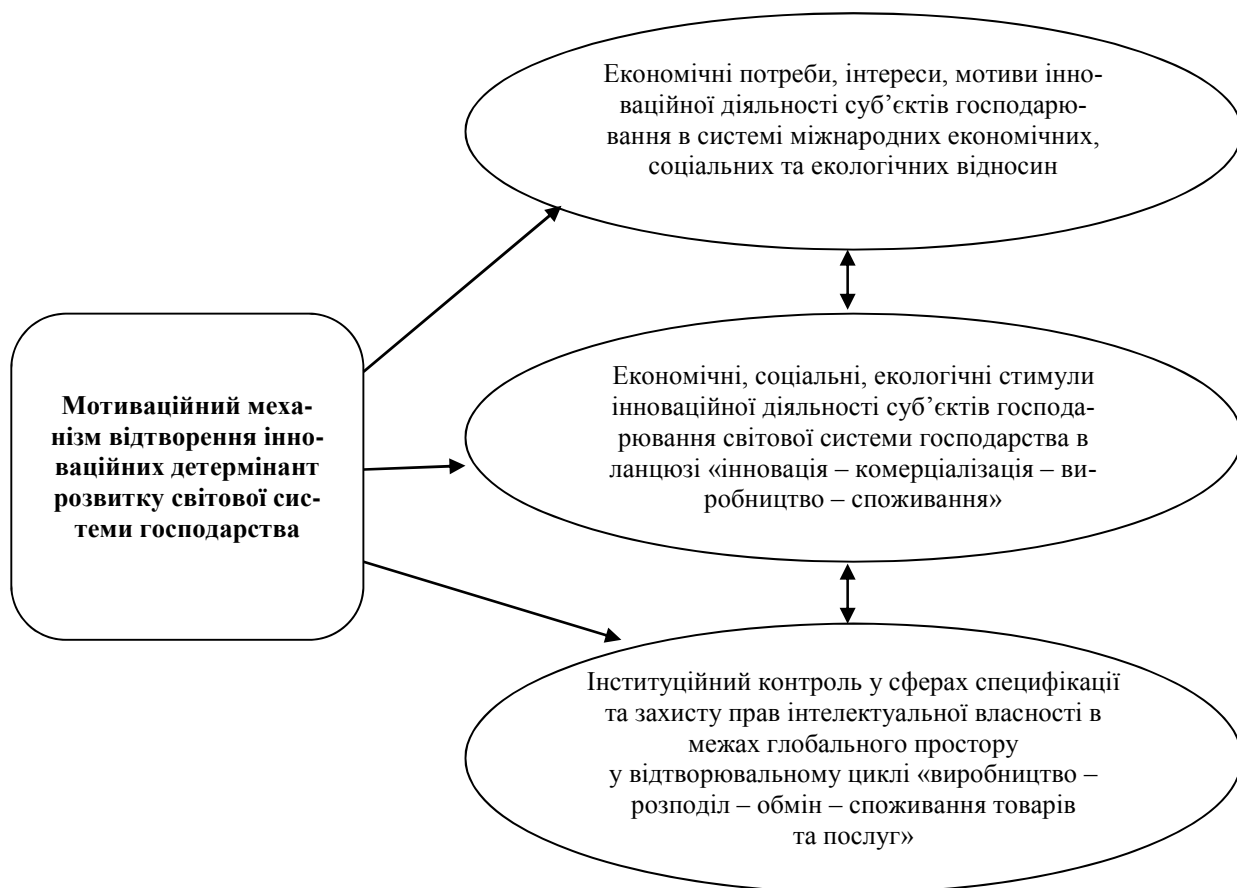

Рисунок. Складові мотиваційного механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства

За таких умов концептуальні засади вдосконалення мотиваційного механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства базуються на формуванні міжнародних інтегрованих структур, що здатні забезпечити трансфер технологій, використання перспективних наукових розробок, захист прав інтелектуальної власності у глобальному просторі (див. таблицю).

Реалізація цих засад можлива за умови глобального управління інноваційними процесами та їх переорієнтації на використання інноваційно-інтелектуальних ресурсів за параметрами безпечного інноваційно орієнтованого світового економічного розвитку. Отже, упровадженню інновацій має передувати змістовне прогнозування наслідків їх впливу на світовий економічний розвиток.

Висновки. Глибокі якісні зрушення в усіх сферах інноваційного процесу сприяють насамперед оновленню соціальних пріоритетів і вимірів в оцінці ефективності мотиваційного

механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства в напрямі посилення синергії наукової, інноваційної та виробничої діяльності суб'єктів господарювання світової системи господарства. Цей механізм детермінується не тільки елементами, що його складають та їх властивостями, але і структурою – якісно визначеним порядком внутрішніх зв'язків між елементами глобальної інноваційної системи.

Можна зазначити, що швидкість процесів генерації та розповсюдження інновацій визначаються умовами фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності в межах глобального простору. При цьому попит на інновації залежить від того, наскільки інновація є цінною та оптимально адаптивною до соціальних потреб, наскільки вона ідентифікована із властивостями та якостями інноваційно орієнтованого розвитку світової системи господарства.

Економіко-правові проблеми інвестиційної та інноваційної діяльності

Таблиця. Визначення та систематизація пріоритетних напрямів удосконалення механізму відтворення інноваційних детермінант розвитку світової системи господарства

Сфера	Пріоритетні напрями
Економічна	застосування принципів корпоративного управління у процесі оцінювання інноваційних ризиків; страхування інвестицій інноваційного напрямку, страхування інноваційних ризиків, страхування відповідальності суб'єктів інноваційної діяльності; формування кластерних інноваційних утворень, дифузія новітніх технологій; здійснення регулюючих заходів, спрямованих на проведення політики продуктивної зайнятості; збільшення обсягу і масштабу інвестиційних потоків, зокрема в інноваційні проекти; упровадження інноваційних технологій у виробництво та соціальну сферу; розробка системи діагностування інноваційних циклів і здійснення на цій основі розрахунку кореляційних залежностей між ними, оцінка часових лагів з метою виділення на їх основі трендової та циклічної складових індикаторів світового економічного розвитку; прогнозування динаміки руху економічних ресурсів на тривалу перспективу; створення різноманітних консолідованих інтеграційних ланцюгів, використання трансфертного ціноутворення у розрахунках між учасниками інтеграційних об'єднань
Соціальна	визначення наслідків впливу інноваційно орієнтованої політики на рівень освіченості та зайнятості населення, очікувану тривалість життя, ефективне використання залученого капіталу; соціально-економічні взаємодії суб'єктів інноваційної діяльності, що охоплює відносини, які складаються в інноваційному циклі; посилення соціальної відповідальності суб'єктів інноваційної діяльності в межах глобального простору
Екологічна	гарантування безпечної життєдіяльності населення та екологічної безпеки в межах глобального простору; структурна оптимізація техногенно-навантажених і природних ландшафтів; розв'язання проблем утилізації відходів через удосконалення структури розміщення виробництва та формування комплексів замкненого циклу; перехід на ресурсозберігаючі й екологічно безпечні технології виробництва
Інституційна	розробка ефективного механізму регулювання міжнародних конфліктів між суб'єктами інноваційної діяльності; удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази щодо забезпечення екологічної безпеки розвитку глобальної інноваційної системи; розроблення та внесення змін до чинної законодавчої бази, яка б забезпечувала стандартизацію правил, норм міждержавного узгодження інноваційної політики в межах глобального простору

Складено за джерелами [1-16].

Перспективи подальших наукових досліджень полягатимуть у розробці соціально-економічної оцінки інноваційно орієнтованого розвитку в контексті міжнародної технологічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Білорус О. Глобальна перспектива і сталий розвиток : [монографія] / О. Білорус, Ю. Мацейко. – К. : МАУП, 2005. – 492 с.
2. Будкін В. Інноваційна модель розвитку національних економік / В. Будкін // Економіка України. – 2010. – № 6. – С. 67–78.
3. Кастельс М. Информационная эпоха : экономика, общество, культура / М. Кастельс; [пер. с англ. под. науч. ред. О. Шкаратана]. – М.: ГУ-ВШЭ, 2000. – 608 с.
4. Колодко Гжегож В. Мир в движении / Г.В. Колодко; [пер. с пол. Ю. Чайникова]. – М.: Магистр, 2009. – 575 с.

5. Krugman P. International economics: theory and policy : study guide to accompany / P. Krugman, Maurice Obstfeld . – New York : Harper Collins, 1991. – 298 p.

6. Янковский Н.А. Инновационные и классические теории катастроф и экономических кризисов: монография / Н.А. Янковский, Ю.В. Макогон, А.М. Рябчин; под ред. Ю.В. Макогона. – Донецк: ДонНУ, 2009. – 331 с.

7. Малицкий Б. Неoliberalизм и кризис инновационного развития экономики. Формула кризиса / Б. Малицкий. – К.: Феникс, 2009. – 64 с.

8. Николис Г. Самоорганизация в неравновесных системах: от диссипативных структур к упорядоченности через флуктуации / Г. Николис, И. Пригожин. – М.: Мир, 1979. – 512 с.

9. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; [пер. с англ. под ред. и предисл. В.Д. Шетинника]. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 896 с.

10. Прангишвили И. Энтропийные и другие системные закономерности: Вопросы управления сложными системами / И. Прангишвили. – М.: Наука, 2003. – 428 с.

11. Пригожин И. От существующего к возникающему: время и комплексность в физических науках / И. Пригожин. – М.: Наука, 1985. – 328 с.

12. Сіденко В. Модифікація світової економіки під впливом новітніх факторів глобальної трансформаційної кризи / В. Сіденко // Економіка України. – 2012. – № 5. – С. 18–31.

13. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б. Твисс; [сокр. пер. с англ. / авт. предисл. и науч. ред. К.Ф. Пузыня]. – М.: Экономика, 1989. – 271 с.

14. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М.: АСТ, 2004. – 781 с.

15. Филипенко А. Экономическая глобализация: истоки и результаты / А. Филипенко. – М.: Экономика, 2010. – 511 с.

16. Федулова Л. Инновационное развитие: эволюция взглядов и проблемы современного понимания / Л. Федулова // Экономическая теория. – 2013. – № 2. – С. 28–45.

17. Єщенко П. Нова парадигма розвитку економіки – настійливе веління нашого часу / П. Єщенко, А. Арсєнко // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 1. – С. 28–47.

18. Саморазвивающиеся социально-экономические системы: теория, методология, прогнозные оценки. В 2-х т. / под общ. ред. акад. РАН А. И. Татаркина. – М.: Экономика; Екатеринбург: УрО РАН, 2011. – Т. 2. Проблемы ресурсного обеспечения саморазвития территориальных социально-экономических систем. – 387 с.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2013 р.